

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معرفی روش تربیتی مربی محوری

حجت الاسلام و المسلمین وافی

زمستان ۱۳۸۷

(بازنویسی در زمستان ۱۳۹۴)

گروه تبلیغی محراب

فهرست

۳	پیشگفتار.....
۴	روش‌های تربیتی.....
۴	روشهای تربیتی ناصحیح.....
۵	روشهای تربیتی صحیح.....
۶	سیستم مربی محور.....
۶	تعریف.....
۶	فواید سیستم مربی محور.....
۷	آسیب‌های سیستم مربی محور.....
۷	آسیب‌های مربوط به مربی.....
۸	آسیب‌های مشترک بین مربی و متربی.....
۸	آسیب‌های مربوط به متربی.....
۹	آسیب‌هایی که مجموعه را تهدید می‌کند.....
۱۰	راه حل‌های خروج از آسیب‌ها:.....
۱۱	صفات لازم برای مربی.....

پیشگفتار

در روشهای تعلیم و تربیت دینی نوجوان می توان شیوه های متنوعی در جامعه پیدا کرد، از گذشته های دور تا زمان حال، از مکتب و قرآن و ملا و ترکه تا کنفرانس و تخته دیجیتال و بانک جوایز، در مسجد و منبر و کلاس و مدرسه ...

در این بین سیستم های تربیتی نیز تنوع زیادی داشته، اما آنچه مورد نظر ما در این نوشته است روش تربیتی مربی محور است که در این جزوه گزیده ای از صحبت های حجت الاسلام و المسلمین وافی (زید عزه) که به منظور معرفی این سیستم در طرح طلوع (زمستان ۱۳۸۸) ارائه شده بود، استخراج و تنظیم شده است.

امید که این اقدام بسیار کوچک مورد قبول حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف قرار گیرد.

روش‌های تربیتی

در کارهای تربیتی که در مساجد، کانون‌ها و مراکز فرهنگی - تربیتی وجود دارد ممکن است از روش‌های مختلفی استفاده شود. این روشها با توجه به شرایط و امکانات مجموعه و یا مخاطبین ممکن است مؤثر و یا بی‌تأثیر باشد. در این بخش می‌خواهیم به صورت مختصر به بررسی برخی از روشهای تربیتی بپردازیم و با بررسی آنها پیشنهاداتی را برای مجموعه‌های تربیت محور داشته باشیم.

روشهای تربیتی ناصحیح

- ❖ کلی‌گویی و ارائه اطلاعات بدون تطبیق، مانند برخی سخنرانی‌ها
- ❖ تزریق اطلاعات بدون ایجاد پیش‌نیاز
- باید توجه داشته باشیم که در کار تربیتی سری‌خوانی کتب و یا محتوی صحیح نیست.
- مربی می‌بایست در نوجوان عطش ایجاد کند و سپس نکته‌ی خاص و یا یک بخش از مطالبی را که می‌خواهد، به متربی بگوید تا تأثیر داشته باشد. در واقع مربی با تفکر نوجوان کار می‌کند.
- «مربی باید دانش‌آموز را راه بیاندازد نه آنکه او را راه ببرد».
- ❖ برخورد جمعی و یکپارچه
- هر کسی یک روحیه‌ای دارد.
- به همین خاطر است که سخت‌ترین نوع تربیت، تربیت یک جمع متفاوت و غیرهمگون است.
- ❖ کار تربیتی با هدف رفع تکلیف
- ❖ برخورد غیر جامع و تک بعدی، بدون رعایت همه جوانب

روشهای تربیتی صحیح

❖ اطلاعات اساسی و درست (محکمت) بیان شود، البته با ایجاد نیاز و انگیزه به گونه‌ای که برای مخاطب ایجاد سؤال و انگیزه شود. به نحوی که نوجوان خود به آن برسد نه آن که به او بگویند. (طوری باید او را به پرسش بیاندازیم که خودش دنبال پاسخ برود و به آن برسد.)

❖ توجه به حالات افراد:

باید با دانش آموز در اردوها، برنامه‌ها و مناسبت‌های گوناگون آشنایی کامل پیدا کنیم تا با روحيات او آشنا شويم. می‌بایست موتور نوجوان را روشن کنیم و ماهی‌گیری یادش بدهیم. اگر بچه را اهل مطالعه کردی صحیح است. اگر او را آینده‌نگر کردی، او را مدیر کردی، به او شخصیت دادی، به او تفکر دادی و... درست است نه آنکه آآن و به صورت موقتی کاری برای او انجام دهیم زیرا او همیشه با ما نیست و نمی‌تواند همیشه از یک نفر کمک بگیرد.

هدف اصلی ما باید روی این سه محور باشد:

۱- شخصیت: دادن شخصیت به مربی

۲- تفکر: او را به تفکر مجبور کنیم

۳- حریت: باید آزاداندیشی و حریت به او بدهیم

❖ سالم سازی محیط:

باید خود مربی سالم باشد و محیط را برای تربیت مربی سالم کند.
حذف پیام‌های منفی و ایجاد پیام‌های مثبت.

به زبان عامیانه: در و دیوار باید با مخاطب حرف بزند و او را یاد دین و خدا و ذکر بیاندازد.

❖ تربیت فردی است و افراد را تک تک باید لحاظ کنیم.

حتی اگر همه مربیان هم سن و هم کلاس و دوست و... باشند، باید روحيات افراد شناسایی شود. پدر و مادر، خانواده، تعداد خواهر و برادر، مدرسه‌ای که خودش می‌رود. مدرسه‌ای که خواهر و برادرش می‌روند. امکانات منزل، نوع زندگی از نظر مالی، نوع زندگی از نظر فرهنگی (سنتی، مدرن، دینی، غیردینی) امکانات فردی، رسانه، و... همه باید بررسی شود تا با چینش این مقدمات بتوانیم در مواقع حساس نتیجه‌گیری مناسب انجام دهیم.

سیستم مربی محور

تعریف

در این روش مجموعه یک گروه (حدود ۱۵ دانش آموز) را به یک مربی می سپارد که وی باید در یک بازه زمانی (حدود ۴ سال) در تمامی کلاسهای عمومی، برنامه‌های فردی و گروهی، اردوها، ورزش‌های و دیگر برنامه‌ها، مجموعه را همراهی کند. در این روش مربی با خانواده دانش آموز نیز ارتباط برقرار می‌کند تا بهتر بتواند به تربیت بپردازد.

فواید سیستم مربی محور

۱. اثرگذاری بیشتر: در این روش همراه با تعلیم سوز، محبت و ارتباط عاطفی وجود دارد.
۲. توجه به نیازهای خاص هر شخص، توانمندی‌ها و مشکلاتش.
- مشکلات هر شخص و نیازهای او و راه‌های برطرف کردن مشکل او تفاوت می‌کند و مربی با شناخت توانایی‌ها و بررسی نیازها و مشکلات شخص می‌تواند در هدایت و راهنمایی او تصمیمات صحیح‌تری بگیرد.
۳. تربیت عینی و در حین فعالیت‌ها خواهد بود.
- دانش‌آموز در اردو و ورزش روحیات خودش را نشان می‌دهد. (عصبانیت خودش را بروز می‌دهد و یا اینکه می‌تواند خودش را کنترل کند یا نه؟ نترسید که در ورزش با هم یک دعوای مختصری بکنند. حتی برخی مواقع مربی باید یک دعوای صوری راه بیاندازد و یا یک مشکلی در برنامه ایجاد کند تا بتواند روحیات افراد را در حالات مختلف بررسی کرده، طبق آن تصمیم بگیرد. حال که مربی این روحیات و مشکلات را شناخت در بزنگاه‌ها مشکل را بگوید و راه‌حل را ارائه دهد. اگر مشکل جمعی بود در جمع (مثل گذشت، فداکاری و...) اگر مشکل فردی است به صورت فردی حل نماید (مانند فحاشی، اهانت، زورگویی، تکبر، گوشه‌گیری، ناامیدی و...)
۴. وابستگی متربی به مجموعه و مربی و حضور مداوم در برنامه‌ها.
۵. حل شدن مسائل با ریشه‌یابی و پیدایش علت‌ها.
۶. رشد و شکوفایی سریع‌تر متربی.

۷. کشف استعداد‌های خاص و نخبه‌پروری. (ویژه‌ها را پیدا می‌کند و تربیت خاص می‌نماید).
۸. ارتباط بیشتر با والدین (خانواده کمک کار می‌شوند) حداقل ۳۰٪ آموزش پدر و مادرند.
۹. دانش آموز ماهی‌گیری یاد می‌گیرد یعنی اگر مربی هم نبود و مشکلی برای او پیش آمد، دانش آموز بتواند (به عبارتی قدرت تفکر به او می‌دهد).
۱۰. گرایش به گروه و دوست در او ایجاد می‌کند که در آینده نیازش به دوست حل شده است، یعنی وقتی غریزه‌اش به دنبال دوست می‌رود دوست خود را دارد. همراهی با دوست در مریضی‌ها، سختی‌ها، خوشی‌ها و ... در این مدت به او آموزش داده شده است و او یاد گرفته است که با دوست چگونه برخورد نماید.

آسیب‌های سیستم مربی‌محور

باید توجه داشت که اگر به این آسیب‌ها توجه نشود این روش می‌تواند خطرآفرین باشد. آسیب‌های احتمالی این روش را به چهار دسته تقسیم می‌کنیم:

آسیب‌های مربوط به مربی

۱. در صورت عدم مدیریت وظایف، وقت فراوانی از مربی گرفته می‌شود.
 ۲. ایجاد دغدغه‌های فکری برای مربی در رابطه با مربی.
 ۳. غفلت مربی از رشد خودش.
 ۴. زمینه صفاتی مانند عجب، غرور، خودبینی و ... در مربی ایجاد می‌شود.
 ۵. اثرگذاری نیازها و تقاضاهای متربیان بر انگیزه‌سازی فعالیت‌های غیرلازم مربیان.
- برخی مواقع نیازهای مربی باعث می‌شود مربی یک سری مطالعات و مشاوره‌هایی را انجام دهد، اما این موارد نباید مانع رسیدن مربی به نیازهای خودش شود. به عنوان مثال مربی از من درباره فیزیک پرسید، من بروم فیزیک مطالعه کنم! برای این کار باید او را با کسی که فیزیک بلد است آشنا کنم، و یا در زمینه‌های دیگری مانند فیلم‌سازی و ... در واقع نباید نیازهای بچه‌ها مربی را به سوی یک سری کارهای غیرلازم سوق دهد.
۶. سخت بودن جاذبه و دافعه توأمان، که افراط و تفریط در برخورد را بوجود می‌آورد. یعنی یکی را زیاد تحویل گرفتن یا کم تحویل گرفتن.

آسیب‌های مشترک بین مربی و متربی

۱. تعلق عاطفی غیر متعادل به یکدیگر (علاقه‌ها باید همراه با مرز باشد) هر که مشکل بیش‌تر و توانمندی بیش‌تری دارد باید بیش‌تر برای او وقت گذاشت اما نه به حد غیر مجاز. وابستگی صحیح نیست. مربی نباید وابسته به بچه‌ها شود. همچنین بچه‌ها نباید وابسته به مربی شوند.
۲. امکان تبعیض بین متریان: این سبب می‌شود یک عده وابسته می‌شوند و عده‌ای از دین زده می‌شوند (در صورت عدم توجه عاطفی لازم برای هر فرد)

آسیب‌های مربوط به متربی

۱. اثرگذاری ضعف‌های مربی بر متربی.
مربی از نظر رفتاری، شخصیتی یا اعتقادی الگو است. گاهی نوع پوشش مربی و شوخی‌های مربی اثر می‌گذارد. مانند: برخورد با راننده، با افراد دیگر، با خادم مسجد و... متربی نمی‌تواند بین رفتار صحیح و غیر صحیح مربی تفکیک قائل شود به همین خاطر تمام رفتارهای او را برای خود به عنوان رفتار صحیح تلقی می‌کند و در صدد انجام آن بر می‌آید.
۲. علاقه زیاد مربی به متربی باعث می‌شود که مربی سریعاً به او کمک کند که در این صورت متربی رشد نمی‌کند. مربی باید بگذارد دانش‌آموز خودش برخی از موانع را رد کند و مربی فقط زمینه انتخاب صحیح، زمینه رسیدن به پاسخ و... را آماده کند نه این‌که برای او انتخاب کند.
۳. جبر پذیرش مربی. یعنی ممکن است که مربی را نخواهد اما چون قدرت انتخاب ندارد مجبور است که قبول کند.
۴. وابستگی متریان به مربی یا گروه نه مجموعه. یعنی اگر مربی نباشد در برنامه‌ها شرکت نمی‌کند. اگر برنامه‌ای به مربی یا گروه مربوط نباشد تمکین نمی‌کند. برای دفع این مشکل باید متربی را به مجموعه وصل کنیم. البته با راه‌کارهای مخصوص خود.

آسیب‌هایی که مجموعه را تهدید می‌کند

۱. اشتباهات مربی به حساب کل مجموعه تمام می‌شود.
گاهی یک اشتباه باعث می‌شود کل مجموعه از هم بپاشد.
۲. قطع ارتباط بین مربی و مربی باعث می‌شود مربی آسیب ببیند.
جایگزینی مربیان باید با ظرافت و دقت در اطراف مساله انجام شود.
۳. مجموعه از پذیرش افرادی که در قالب آن گروه نمی‌گنجد معذور است و گاهی انرژی و اشتیاق و انگیزه او هدر می‌رود.
۴. مشغولیت مربی به افکار شخصی خودش و گروه، یعنی اهداف مجموعه گاهی تحت الشعاع قرار می‌گیرد و باعث غفلت مربیان از اهداف مجموعه می‌گردد.
۵. زحمت دیگر اعضای مجموعه کمتر به چشم می‌آید و بیش‌تر مربی دیده می‌شود. مربی باید مربی را نسبت به این مهم توجه دهد. به عنوان مثال: بچه‌ها می‌دانید آقای فلانی (که مسئول تدارکات است) از کی بیدار است و شما الان راحت هستید.
۶. توجه بیش از حد مربی به گروه خود و غفلت از دیگر گروه‌ها، قطع ارتباط با مربی‌های دیگر. محدود شدن مربی به گروه خودش. جایگاه سازی برای کادر مجموعه.

راه حل های خروج از آسیب ها:

۱. جامعیت مربی و تلاش برای آگاهی از ابعاد مختلف بچه‌ها. شناخت توانمندی‌ها و ویژگی‌ها و مشکلات بچه‌ها. داشتن اطلاعات در رابطه با مسائل مختلف اطراف مخاطب یا به روز بودن. مثلا آشنایی با برنامه ۹۰، برخی بلوتوث‌ها، حضور در گروه‌های اجتماعی (البته باید مراقب باشد این حضور سبب نشود دانش‌آموزان ترغیب و تشویق به حضور در آن گروه شوند بلکه این حضور برای آن باشد تا مربی از واقعیات جامعه دور نباشد)، آشنایی با کتب تربیتی، عقیدتی، روانشناسی و ... می‌تواند تا حد زیادی آسیب‌های مربوط به تربی را برطرف نماید.
۲. شناخت روحیات بچه‌ها و فرصت گذاشتن برای کسانی که نیاز بیش‌تری برای سرمایه‌گذاری و وقت گذاشتن دارند. همچنین مربی باید نسبت به محیط اطراف تربی شناخت کافی داشته باشد.
۳. مربی باید وظیفه‌گرا باشد نه نتیجه‌گرا. «إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَ لَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ» قصص / ۵۶. تو وظیفه‌ات را انجام بده، نتیجه را واگذار کن به او.
۴. حضور یا در دسترس بودن مشاورهای قوی آگاه و دلسوز در کنار مربی. (تا در مواقع لازم با مراجعه به ایشان بتواند از تنگناها بیرون رود).
۵. مطالعات پیوسته اعتقادی و تربیتی. (با مطالعه تخصص در تربیت پیدا کند)
۶. وجود ناظر آگاه و قوی در رأس مجموعه (که آگاهی از امور تربیتی و اعتقادی داشته باشد)
۷. در نظر گرفتن زمان خلوت مربی برای خود (مربی به خودش هم برسد، فکر کند و خودش را نقد کند) کسی که در روز با خلق است، اگر خلوت شب نداشته باشد، کم می‌آورد. مناجات، گفت‌وگو، تفکر، نماز شب و ...
۸. حضور در درس اخلاق‌ها، مناجات‌ها، موعظه‌ها و ...، در این جلسه‌ها برای خودش استفاده کند نه برای نقل به مجموعه (برای خودت باش، شلنگ انتقال نباش!)
گاهی برخی کلمات را در جلوی چشم خودمان بگذاریم، مانند:
«ذات نیافته از هستی‌بخش کی تواند که شود هستی‌بخش»
و یا «فاقد الشيء لم يكن معطى الشيء» و یا «تا راهرو نباشی کی راهبر شوی».

۹. ایجا فضای ارتباطی بین گروه‌ها و ایجاد زمینه مسئولیت برای بچه‌ها. به عنوان مثال مسئولیت دادن به بچه‌های قابل، مشکل سختی وابستگی به مجموعه را برای او حل می‌کند.

۱۰. کاشتن عشق برتر در وجود بچه‌ها. مربی باید مراقب باشد خود او بت برای متربی نشود. باید عشق خدا و ائمه را درون او بکارد. به چیزی برایش وابستگی ایجاد کند که همیشه برای او بماند و همه جا پیش او باشد. نوجوان را متوجه کند تا به چیزی دل ببندد که هیچ وقت از دستش ندهد.

صفات لازم برای مربی

مربی فقط می‌تواند زمینه‌ساز هدایت فرد باشد و هدایت به دست دیگری است. کسی که در مقام زمینه‌سازی هدایت دیگران قرار می‌گیرد باید از ویژگی‌های خاصی برخوردار باشد. و مهمترین خصوصیت برای یک مربی خودسازی است. مربی باید حداقل رهرو باشد و چند گام جلوتر از متربی قرار داشته باشد.

اصلی ترین صفات مربی عبارتند از آنکه:

۱. ثبات داشته باشد:

در درس خواندن، ارتباط با همسر، با مادر، با فرزند، با دیگران و ... همچنین از نظر شناختی، فکری، عشقی، رابطه‌ای، دلی و ... یعنی این‌ها را کامل کرده است حال می‌خواهد دنبال ایجاد یک رابطه جدید برود.

باید برای زندگی‌اش هدف داشته باشد. او می‌بایست بذرهایی را درون روح بچه بکارد. پس باید خودش ثبوت فکری و ... داشته باشد.

۲. جامع‌نگر باشد:

اشراف کامل بر روی مسیرهای حرکت و سیر متربی داشته باشد. حواسش کاملاً به متربی باشد. بداند هر لحظه متربی کجاست. متربی از مربی‌اش نباید جدا شود. گاه می‌شود که مربی‌ها متربی را رها کرده، با هم نشستند و می‌خندند یا گفت‌وگو می‌کنند. جمع کردن مهم نیست، جمع را نگه داشتن مهم است. متربی نباید رها باشد. غفلت از متربی از جانب مربی معنا ندارد. هم‌چنین است در استعدادها، مشکلات، رابطه‌ها باید بر همه متربی‌ها اشراف داشته باشد.

۳. صبور و پر حوصله باشد:

مربی باید صبر و حوصله‌اش خیلی زیاد باشد و البته در کنار آن مدیریت هم داشته باشد.

۴. اقتدار در تصمیم‌ها پس از مشورت:

وقتی فکر کردید، مشورت هم کردید به یک تصمیمی رسیدید پای حرف‌تان بایستید.

۵. برای مربی توقعاتی را ایجاد نکند که نمی‌تواند آن را برآورده کند:

مثلاً برای جذب به مربی می‌گویند ما قرار است فلان‌جا برویم بعد فلان‌جا بعد فلان‌جا. در آخر یک‌جا بیش‌تر نمی‌رود.

۶. رفاقت و محبت و دلسوزی او نسبت به مربی هدف‌دار و جهت‌دار باشد.

اصل در مربی سوز است. پاسخ‌گویی به عاطفه مربی است. ما آمده‌ایم که بچه‌ها را از بت‌ها جدا کنیم و الگوهای نامناسب او را خراب کنیم. اما نباید خودمان بت شویم یعنی محبت مربی باید جهت‌دار باشد. اگر از تو خوشش می‌آید او را وصل کن به خدا و اهل بیت علیهم‌السلام. مربی باید الگوهای اصلی را به او نشان بدهد. عشق واقعی را به او نشان بدهد نه خودش را. مثلاً وقتی بچه مصدوم می‌شود و به بیمارستان می‌رود مربی دنبالش برود. همراه او باشد الان است که او به مربی نیاز دارد. و یا وقتی با بچه‌ها مشهود می‌رود امام رضا هدف است. باید آن‌جا امام رضا علیه‌السلام را به بچه‌ها بشناسانیم. مربی بفهمد که در اینجا هدف امام رضا است و در اینجا الگوی واقعی و عشق واقعی را پیدا کند.

۷. بچه‌ها را لوس بار نیاورد:

دلسوزی‌های بی‌جا معنا ندارد. اردوها باید در اوج محرومیت باشد که بچه ساخته شوند. البته محرومیت متعادل و هدف‌دار نه این‌که از روی عدم مدیریت.

۸. مربی نباید یک لحظه هم بیکار باشد:

برای تمام زمان‌ها باید برنامه ریخته باشد و مشغول باشد. گاهی مواقع حتی با سرکار گذاشتن بچه‌ها البته به صورت هدف‌دار، جهت‌دهی شده و کنترل شده.

۹. خودجوش، فعال و خلاق باشد:

طراحی، برنامه‌ریزی، ابتکار و.. داشته باشد. مثلاً هیچ اردویی مثل اردوی سابق نباشد.

۱۰. دقت در حالات و رفتار بچه‌ها:

مربی باید برای برداشت از رفتارها و شناخت روحیات او و فهم مشکلات و خانواده او به‌خصوص در اردوها در حالات بچه‌ها دقیق باشد.

۱۱. شادابی و نشاط داشته باشد:

اگر بچه‌ها در بیمارستان است و آمده‌ای به بچه‌ها سر بزنی باید بخندی. «المؤمن بُشره فی وجهه و حُزنه فی قلبه». البته شادابی به لودگی، سبک‌سری و مسخرگی تبدیل نشود. در واقع باید از شوخی‌های وقارشکن پرهیز کرد.

در اردو باید دایره حریم‌ها کمتر شود تا دانش آموز بتواند حرفش را بزند. البته باید مراقب باشیم همه حریم‌ها شکسته نشود. مربی باید به گونه‌ای برخورد نماید که دانش‌آموزان بین رفتار او در اردو، استخر و ورزش و شخصیت عادی وی تفکیک قائل شوند. باید مراقب بود برای رفیق شدن نباید هر کاری بکنیم و در همه حال ادب باید رعایت شود.

۱۲. عملکرد تبعیضی نداشته باشد:

محبت، نگاه و ... باید تقسیم شود. نشستن‌ها به صورت دایره باشد که مربی بتواند همه را ببیند. ۱۳. ظاهر مربی باید مناسب باشد:

لباس، ریش، عطر و ... بخصوص در اردوها و در مجموعه و... یک لباس را خاص نکنیم مثل تسبیح، چفیه و ... اگر دو تا مربی چفیه انداختند، دو تا هم نیندازند تا مربی فکر نکند که واجب است او هم چفیه بیاندازد و یا تسبیح دست بگیرد.

۱۴. قاطعیت داشته باشد:

فقط جاذبه نباشد، دافعه هدف‌دار هم باشد. قاطعیت را زمانی که جا دارد نشان بدهد تا مربی فکر نکند همیشه مربی با او راه می‌آید.

۱۵. صحبت‌های انفرادی با مربی:

البته این مطلب نباید جلوی جمع باشد که حساسیت برانگیز شود. در اردوها یا در ماشین و یا جاهایی که بقیه متوجه نشوند با او صحبت کند.

۱۶. توجه ویژه به بچه‌های محورگردان و خاص:

برای کنترل بچه‌های شلوغ و اذیت کننده بهترین راه مسئولیت دادن به آنها است به خصوص مسئولیت خدماتی و پرکار. خیلی هم مسئولیتش را بزرگ نشان دهید و یا با راه‌های مختلف از او برای کار مجموعه استفاده کنید.

۱۷. توجه به ارتباط درون‌گروهی و برون‌گروهی مربی:

به عنوان مثال یکی از دانش‌آموزان همکلاسی دارد که خیلی با او رفیق است. ببینیم او کیست، چطور بچه‌ای است. به ارتباطات او با افراد، اینترنت، رایانه، گوشی و... اهمیت بدهیم و توجه داشته باشیم.

۱۸. اطاعت‌پذیری مربی از مسئولین مجموعه:

مربیان با اطاعت‌پذیری خودشان نسبت به کادر، اطاعت‌پذیری را به مربی یاد می‌دهند.

۱۹. مطالعات ویژه داشته باشد:

در زمینه شعر، رمان، داستان، نثر و...

۲۰. دقت در برخورد افرادی که در جذب قوی هستند:

آدم‌ها را دست کم نگیرید. چه مربی و چه افراد مرتبط مثل راننده اتوبوس و ... از آنها استفاده کنیم. رفتارهای خوب افراد را بگیریم و استفاده کنیم.